

INSONLARDA UCHRAYDIGAN TISH TO'QIMASI KASALLIKLARI**Faxriddinova Sarvino Sanjar qizi**

EMU University stomatologiya fakulteti 2-bosqich talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14277960>

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi biz tishlarning to'qimalarining keng tarqalgan kasalliklarini, masalan, karies, tish eroziyasi va endemik flyuorozlarni ko'rib chiqamiz, ularning og'iz bo'shlig'iga ta'siri va tishlarning yaxlitligini saqlashda erta aniqlash va aralashuvning muhimligini ta'kidlaymiz.

Kalit so'zlar: tishlarning qattiq to'qimalari, emal, dentin, karies, tish eroziyasi.

DENTAL TISSUE DISEASES IN HUMANS

Abstract. In this thesis, we review common dental tissue diseases such as caries, tooth erosion and endemic fluorosis, emphasizing their impact on the oral cavity and the importance of early detection and intervention in maintaining dental integrity.

Key words: hard tissues of teeth, enamel, dentin, caries, tooth erosion.

ЗАБОЛЕВАНИЯ ЗУБНЫХ ТКАНЕЙ У ЧЕЛОВЕКА

Аннотация. В этой диссертации мы рассматриваем распространенные заболевания зубных тканей, такие как кариес, эрозия зубов и эндемический флюороз, их влияние на полость рта, а также важность раннего выявления и вмешательства для поддержания целостности зубов.

Ключевые слова: твердые ткани зубов, эмаль, dentин, кариес, эрозия зубов.

Insonlarda Uchraydigan Tish To'qimasi Kasalliklari

Tish to'qimasi kasalliklari, tishlarning tashqi va ichki tuzilmalari, ayniqsa, tish emali, dentin va pulpa qatlamlaridagi patologik o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Bu kasalliklar tishlarning sog'lom holatini buzib, tishlarning shikastlanishiga, og'riqqa va tashqi ko'rinishning yomonlashishiga olib kelishi mumkin. Ushbu kasalliklar turli sabablarga ko'ra rivojlanadi va organizmda ko'plab nojo'ya alomatlariga sabab bo'ladi. Quyida tish to'qimasi kasalliklarining asosiy turlari va ularning xususiyatlari keltirilgan.

1. Karies (Tish Chiqishi)

Karies — tish emali va dentin qatlamlarida rivojlanadigan bakterial kasallikdir. Odatda, karies shakar va boshqa uglevodli oziq-ovqatlar tarkibida mavjud bo'lgan bakteriyalar tomonidan hosil bo'lgan kislotaning tishlarni zararlashi natijasida yuzaga keladi.

Karies tishning ustki qatlamida (emal) boshlanib, asta-sekin dentinga, keyinchalik esa tishning chuqur qatlamlariga, pulpasiga (tishning markaziy nervi va qon tomirlari) yetib borishi mumkin.

Kariesning belgilari:

- Tishda qora yoki jigarrang dog'lar paydo bo'ladi.
- Og'riq yoki noqulaylik paydo bo'ladi.
- Issiq yoki sovuq narsalarga sezgirlik oshadi.

2. Periodontit

Periodontit — tishlarni o'rab turgan yumshoq va qattiq to'qimalarning yallig'lanishidir. Bu kasallik asosan tishlarni qo'llab-quvvatlovchi suyag'a va tig'iz to'qimalarga (masalan, gingiva) ta'sir qiladi. Periodontit tishlarning o'z joyidan harakatlanishiga, tishlarni yo'qotishga olib kelishi mumkin. Kasallik boshlang'ich bosqichda belgilersiz bo'lishi mumkin, ammo keyinchalik tishlar yengil yoki kuchli og'riq beradi.

Periodontitning belgilari:

- Og'riq va qonash.
- Tish atrofida shish yoki qizarish.
- Tishlarning bo'shashishi yoki qo'zg'alish holati.

3. Tish Tufuqli Kasalliklar (Enamel Hypoplasia)

Tish emali gipoplaziyasi yoki emalning yetarli darajada rivojlanmasligi — tishlarning tashqi qoplamasining buzilishidir. Ushbu holat tishlarning zaiflashishiga va shikastlanishiga olib keladi, chunki tish emali tishni himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Tish emali gipoplaziyasi asosan genetik omillar yoki tashqi muhit ta'siridan kelib chiqishi mumkin.

Tish emali gipoplaziyasining belgilari:

- Tishlarda oq yoki sariq dog'lar paydo bo'ladi.
- Tishlar yomon ko'rinadi va tezda shikastlanadi.
- Tishlarda sezgirlik paydo bo'ladi.

4. Pulpa Kasalliklari

Pulpa, tishning ichki qismida joylashgan va qon tomirlari hamda nervlarni o'z ichiga olgan to'qima hisoblanadi. Pulpa kasalliklari, odatda, tishning chuqur qatlamlarida infektsiya yoki yallig'lanishning rivojlanishi natijasida yuzaga keladi. Pulpaning infeksiyalashishi ko'pincha kariesning rivojlanishiga bog'liq.

Pulpa kasalliklarining belgilari:

- Tishda kuchli og'riq.
- Og'riqning tarqalishi va tishning sezgirligi.

- Tishning rangi o'zgarishi.

5. Tishning Frakturasi (Sinishi)

Tishlar tishlarning kuchli zarbalari yoki trauma natijasida sinishi mumkin. Tishning sinishi, ayniqsa, oldin karies yoki boshqa kasalliklar tufayli zaiflashgan tishlarda tez-tez uchraydi. Bu holat tishlarning ko'rinishiga zarar etkazib, og'riqni keltirib chiqaradi.

Tish frakturasi belgilari:

- Tishning qisman yoki to'liq sinishi.
- Og'riq yoki noqulaylik.
- Tishning ko'rinishida o'zgarishlar.

6. Tish Sezgirligi

Tish sezgirligi — tishlar maxsus harorat o'zgarishlariga, shirin yoki kislotali ovqatlarga sezgir bo'lishi holatidir. Bu ko'pincha tish emalining noaniqligi yoki yomon holati bilan bog'liq. Sezgirlik, odatda, tishlar tezda og'riqqa yoki noqulaylikka sabab bo'ladi.

Tish sezgirligining belgilari:

- Issiq yoki sovuq ovqatlarga sezgirlik.
- Shirin yoki kislotali oziq-ovqatlarga og'riq yoki noqulaylik.
- Tishlarni yuvishda og'riq.

Kasalliklarni Oldini Olish va Davolash

Tish to'qimasi kasalliklarini oldini olish uchun muntazam tishlarni yuvish, to'g'ri ovqatlanish va stomatologga muntazam ravishda tashrif buyurish zarur. Karies va boshqa kasalliklarni davolash uchun stomatologlar tishlarni tozalash, plombalar qo'yish yoki tishlarni tiklash kabi usullardan foydalanadilar. Periodontit va boshqa yallig'lanish holatlarida esa davolash ko'pincha dorilar, yallig'lanishga qarshi vositalar va, ba'zan, jarrohlik muolajalardan iborat bo'ladi.

Tishning qattiq to'qimalari, jumladan emal, dentin va sementning salomatligi og'iz bo'shlig'i va umumiy farovonlikni saqlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Turli kasalliklar ushbu tish tuzilmalariga ta'sir qilishi mumkin, bu esa og'iz bo'shlig'i salomatligi va asoratlariga olib keladi. Tish qattiq to'qimalari kasalliklarining etiologiyasi, belgilari, diagnostikasi va davolashni tushunish stomatologlar uchun samarali yordam ko'rsatish va og'iz bo'shlig'i salomatligini yanada yomonlashishini oldini olish uchun juda muhimdir.

1. Tish kariesi bu og'iz bo'shlig'ining eng keng tarqalgan kasalliklaridan biridir. Karies paydo bo'lganda avvalo tish emali shikastlanadi, agar davolanmasa, u dentin (tishning qattiq to'qimalari) ni shikastlaydi. Karies lotin tilidan olinganda «chirish»

degan ma'noni anglatadi, xalq orasida karies «tish chirishi», «tish qurtlashi» degan

atamalar bilan nomlanadi, ikkinchi atamani ishlatish tibbiyot nuqati nazaridan biroz noto'g'ri. Kariesning dastlabki belgisi — tish emalidagi qora dog'lar paydo bo'lishi. Agar bu dog'larga e'tibor berilmasa, karies diametri oshishi va patologiya tish to'qimalariga chuqurroq tarqalib, «teshik» paydo qilishi mumkin. Karies tish emalini va dentinni shikastlab, teshib o'tsa, u pulpa (tish yumshoq to'qimalari) ga yetib boradi va juda kuchli og'riqqa sabab bo'lishi mumkin. Pulpaning yallig'lanishi — pulpit deya nom olgan. Tishning zararlanishi darajasi qarab kariesni dog'lar (tish sirtida rang o'zgarishi), yuzaki karies (sirt zararlanish), o'rta karies (dentinning yuqori qismi zararlangan) va chuqur karies (dentin deyarli butunlay zararlanib, pulpagacha yetib borgan) ga ajratishadi. Bundan tashqari, emal, dentin va ildiz sementlarining karieslari alohida tasniflanadi — ildiz sementi kariesida kasallik milk ostida paydo bo'ladi.

2. Endemik flyuoroz-tish qattiq to'qimalarida qayd etiladigan bunday xastalik organizmga tashqi muhitdan ichimlik suvi orqali me'yordan ko'proq ftor elementining (suvda erigan holda) kirishi oqibatida yuzaga keladi. Flyuoroz bu ftor elementi chaqirishi mumkin bo'lgan gipoplaziyadir, desak ham xato qilmaymiz. Kishi organizmining ftorga bo'lgan bir sutkalik talabi 3,5 mg atrofidadir. Bu talab asosan ichimlik suvi tarkibida bo'ladigan ftor orqali qondiriladi. Organizmning ana shunday talabini qondirish uchun ichimlik suvining 1 litrida 0,8-1,2 mg ftor bo'lishi kifoyadir. Ichimlik suvi tarkibidagi ftor miqdori ko'rsatilgandan oshib ketgan hollarda flyuoroz xastaligi kuzatiladi. Flyuoroz xastaligi 5 xil shaklda namoyon bo'ladi.

3. Emal eroziyasi-Emal va dentinning biror qismi asta – sekin kamayishi natijasida tishlarda eroziya hosil bo'ladi. Sababi ma'lum emas. Tish chiyotkasi va pastasi natijasida, xo'l mevalar sharbati ta'siri tufayli bo'lsa kerak degan taxminlar bor. Asab, ruxiy kasalliklar, podagra, endokrin xastaliklari, ayniqsa, tireotoksikozda tishlarda eroziya uchrashi kuzatilgan. Tishlarda eroziya o'rta yoshlilarda, qariyalarda

(40-80 yoshlarda) ko'pincha tepada kurak tishlarda bo'ladi, premolyarda ham bo'lishi mumkin. Tishlarning asosan dahliz yuzasida yumaloq yoki likobchasimon nuqson– chuqurcha hosil bo'ladi. Avval emal, so'ngra dentinni zararlantiradi. Eroziya tubi, atrofi qattiq, silliq bo'ladi. Eroziyaning boshlang'ich emal taraqqiy etgan bosqichida emal va dentin zararlanadi. Tish eroziyasini 3ta bosqichga bo'lgan:

Emal yuzasi. Emalning hammasi.

Emal va dentin ham zararlangan bo'ladi.

Tish eroziyasi aktiv o'tkir va stabillashgan surunkali bo'lishi va bir-biriga o'tishi mumkin. Bunday bo'lish tireotoksikozning qaytalanishida kuzatiladi.

Emalning qattiqligi kamayadi. Oʻrtacha 295 kg mm² boʻladi, normada 395 kg mm².

Dentinning qattiqligi biroz oshadi –70 kg mm² boʻladi, normada 359 kg mm². Tishda eroziya boʻlgan joyda nasmit pardasi yupqalashadi, prizmalarda oʻzgarish-demineralizatsiya boʻladi. Emalda mis, rux, temir, kobalt kabi mikroelementlar kamayadi.

Xulosa

Tish toʻqimasi kasalliklari tishlarning uzoq muddat davomida sogʻlomligini saqlab qolish uchun diqqat talab qiladi. Karies, periodontit, tish emali kasalliklari va boshqa patologiyalar tishlarning uzoq muddatda zarar koʻrishiga olib kelishi mumkin, shuning uchun erta davolanish va profilaktik choralar juda muhimdir. Sogʻlom tishlarga ega boʻlish uchun muntazam tishlarni yuvish, tishlaringizni tekshirish va sogʻlom turmush tarzini saqlash zarur.

Tish qattiq toʻqimalarining ushbu kasalliklarining belgilari va alomatlarini tan olish, professional stomatologik yordamga murojaat qilish va ogʻiz boʻshligʻi gigienasiga rioya qilish, shakarli va kislotali ovqatlarni cheklash va muntazam ravishda stomatologik tekshiruvlarga borish kabi profilaktika choralariga rioya qilish orqali biz tishlarimizni tish kasalliklaridan himoya qila olamiz. bu shartlarning zararli taʼsiri va kelgusi yillar davomida ogʻiz boʻshligʻimizni saqlab qolish.

REFERENCES

1. M.T. Александров. «Стоматология» – Москва: «ГЕОТАР-МЕДИА», 2008 г.
2. X.P. Komilov. «Terapevtik stomatologiya. Ogʻiz boʻshligʻi shilliq pardasi kasalliklari» – Toshkent: «Yangi asr avlodi», 2005-y.
3. S.H. Yusupov. «Tish jarrohligi stomatologiyasi va yuz-jagʻ travmatologiya-si» – Toshkent: «ILM ZIYO», 2005-y.
4. П.А. Леус. «Заболевания зубов и полости рта»- Минск:«Вишэйная школа»,1998 г.